

Beyaz Şiirlerin Şairi: Ziya Osman Saba

● Recep Şen

Ziya Osman Saba, Cumhuriyet dönemi edebiyatımızın derviş yürekli, Yunus nefesli, naif, beyefendi kişiliğe sahip şairlerindendir. Henüz sekiz yaşındayken annesini kaybetmiş, ardından kardeşini... Babası Paris'te askeri ateşe olduğu için ondan da uzak kalmış, bu yüzden eğitim hayatını yatılı okumuştur. Hayatındaki bütün bu olumsuzluklar onu ve şiirini derinden etkilemiştir. Daha küçük yaşlarda şiir ve edebiyatla kendini avutmaya başlamıştır. Ziya imzasıyla *Servet-i Fünun*'da *Sönen Gözler* adlı ilk şiirini yayımlandığında henüz on yedi yaşında bir gençti. Galatasaray Lisesi'nde okurken arkadaşlarıyla *Yedi Meşale* topluluğunu kurar. Yusuf Ziya Ortaç'ın öncülüğünde sekiz sayı olarak *Meşale* dergisini çıkarırlar. Şiirlerini burada ve daha sonra farklı dergilerde yayımlar. 1943 yılında 66 şiirden oluşan *Sebiller ve Güvercinler* adlı ilk şiir kitabını çıkarır. Üç yıl sonra *Geçen Zaman* adlı şiir kitabını yayımlar. En son olarak da 1947-1957 yılları arasındaki şiirleri *Nefes Almak* isimli kitabında toplanmıştır. Bu kitap kendi isteğiyle *Varlık* yayınlardan çıktığında şair 29 Ocak 1957'de hayatını kaybetmişti.

Ziya Osman Saba, küçük hikâye türünde eserler yazmışsa da daha çok şair kimliğiyle ön plana çıkmış, bu kimliğiyle ün kazanmıştır. “*Şiir yazmak benim için bir eğlence olmak şöyle dursun bir ihtiyaç, bir zaruret, âdeta yaşamamın sebep ve hikmetidir. ‘Bugün, yarın öleceksin’ deseler, yegâne üzüntüm, dünyada bırakacağım sevdiklerimle yazamadığım eserlerimdir.*” Ona ait şu mısralar ne kadar da içtendir:

*Rabbim! Beni yaratmışsın,
İnsan şeklinde görünürüm,
Terlerim yazın, üşürüm kışın,
Düşünürüm, düşünürüm...*
(Ziya Osman Saba Cümlemiz Bütün Şiirleri, s.18)

*Kulların arasında ben yaşadım sessizce,
Hiç ağzımı açmadım, verdim bütün yünümü.
En geniş bir sabahı düşünerek her gece,
Ben, Tanrım, şuracıkta bekliyorum günümü.* (s.35)

Hayatı boyunca şiire aşk derecesinde bağlı olan Ziya Osman Saba, 1934-1940 yılları arasındaki şi-

irlerini kafiyeli ve hece ölçüsü kullanarak yazmıştır. Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde Batı nazım türlerini de kullanarak şiirine yenilik getirmiştir. Ama muhtevada yerli ve milli olmaktan asla vazgeçmemiştir. 1940'lı yıllardan sonra *Garip* akımının tesirinde kalarak serbest şiirler de yazmıştır.

“Türk şiirinde sosyal gerçekçiliğin ön plana çıktığı 1940'lı yıllarda âdeta bir derviş tevekkülü ile daha çok kendi iç dünyasında huzurlu bir hava oluşturmaya çalışan Ziya Osman yaşama sevinciyle insan sevgisini, ev hayatını, fakirlere acıma duygusu ile kadere boyun eğme ve âhiret özlemine işler. Sıradan insanların günlük yaşayışı, acı ve sevinciyle teslimiyet, Tanrı'nın rahmet ve merhametine sığınma onun şiir dünyasının vazgeçilmez unsurları arasında yer alır. Hayatı boyunca yapmacıktan uzak bir sanat anlayışından ayrılmayan Ziya Osman kendi devrinde görülen yeni modalara kapılmamış, edebî sanatlara, süs unsurlarına hiçbir zaman rağbet etmemiş, hayatı ve dünya görüşü gibi son derece sade ve tutarlı bir şiir ortaya koymuştur.”¹

Onun şiiri derinliği olan, kendisinden sonra gelen şairleri de etkileyen pürüzsüz, incelikli, samimi, iman dolu, münzevi, yalın ve tertemiz bir şiirdir. Türkçe'yi duru, sade, dağdağalı anlatımdan uzak, estetik bir duyarlılıkla kullanmıştır. Şu mısralara da yansıyan bembeyaz bir şiirdir onun şiiri:

*Bir bademin altına, yorgun, oturmak biraz,
Ayrı ayrı seyretmek çiçek açmış her dalı.
Artık bütün renklerden, artık uzaklaşmalı:
Beyaz işte, aylardır gözümde tüten beyaz.* (s.73)

Onun şiirlerinde ölüm, aşk, Allah'a iman ve tevekkül, ahiret, İstanbul, çocukluk yıllarına özlem, hayata bağlılık, yaşama sevinci, ümit, iyilik, hatıralar, hasret, mutluluk, ev, yuva sevinci, aile bağları, başlıca temalardandır. Ziya Osman Saba ince duyarlılıkla söylenmiş içli, hüznü, lirik şiirlerini bıraktı kendisinden geriye.

*İlk defa bakıyorum, Rabbim her şeye!
Yeryüzünü yeniden görür gibiyim.
Bakıyorum, renkler var: mavi, yeşil, mor...*

1 Abdullah Uçman, SABA, Ziya Osman, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, cilt:35, s.330 İstanbul, 2008.

Gökyüzünde bulutlar uçup gidiyor.
Yollarda insanları, kuşu, köpeği,
Öğreniyorum yeni baştan sevmeyi.
Şu âlem âyân ettiğin bize,
Ağaç, dal, yaprak, meğer her şey mücize. (s.92)

Ama şu dünya hali, bin türlü kaza, belâ,
Ama bunca hastalık, gıdasızlık, verem;
Tabutçu, ölçünü büyük tut, büyük!
Çocukların öldüğünü istemem... (s.151)

Kuşlar sanki yaralı, benzin sararmış gamla,
Duymak güneşin, rengin bizi bıraktığını,
Günler günü vefasız leyleklerin akını.
-Ah uzak palmiyeler... Kaçmak, seninle, yazla.

Çardak altları bitti, bitti üzümün tadı,
Artık ihtiyar çamlar, selviler saltanatı,
İşte bir kere daha haraboldu bahçeler. (s.72)

Mustafa Miyasoğlu onun şiirini “küçük adamın ve orta halli vatandaşın günlük hayatından yola çıkarak çocukluk dünyasına özlemi, Tanrı ve ahiret düşüncesini ele alan”² bir şiir olarak değerlendirir.

Mehmet Kaplan onun hakkında şu değerlendirmelerde bulunur: “Ziya Osman Saba, arkadaşlarının şehadetine göre, hayatında olduğu gibi, eserlerinde de, sesini fazla çıkarmayan, son derece mütevazı bir insan.

Hayat ve eserleri ile uçak veya fabrika gürültüsü çıkararak Nazım Hikmet tipinde meydan veya sahne şairinin tam zıddı.

Cahit Sıtkı'da hatta Orhan Veli'de, Ziya Osman Saba'ninkine benzeyen bir kendi kendine yetiş, hayatın mânâsını ve saadeti, yaşanılan hayatın teferuatında arayış ve buluş vardır.

Cahit Sıtkı ile Orhan Veli'nin dünyaya bakış tarzları Saba'nın bakışından biraz daha geniş ve derindir. Ziya Osman Saba, belki mizacı dolayısıyla onlardan daha az cesur ve siliktir. Saba'yı en iyi anlayanlardan Behçet Necatigil, onunla Yunus arasında bir yakınlık bulur.

Gerçekten de, kendisini daima ölüm ve Allah karşısında hissettiği için benliğinde gururu ve gösteriyi yenen, tevazuu en yüksek rütbe sayan Saba, küçük insanlarla Yunus arasında bir münasebet bulur. Sakin, içe dönük hayatı benimseyiş bakımından bu doğrudur.

Yalnız Yunus'un içe dönüşünde, mistik felsefenin,

Allah'ı kendinde buluşun büyük rolü vardır.

Dıştan içe dönen Yunus, kendinde Allah'ı bulduktan sonra, dışa döner, bütün kâinatı ve insanları kucaklar. Ziya Osman da bazı şiirlerinde varlığı ve Allah'ı yüceltir. Fakat o, bir mistik değil, *Düşümde* isimli şiirinde görüldüğü üzere, kendi halinde bir büro adamıdır. Fakat bu büro adamının içinde seven bir ruh vardır. Saba, belki de bu derin ve insanî sevgisi ile Yunus'a yaklaşır. Onda aile ve dost çevresinde bütün insanlık ve kâinata yayılan sevgiye ait bazı örnekleri görmekteyiz.”³

Her Akşamki Yolumda adlı şiirinde daha iyi tanıyız onu. Hayatının ipuçları vardır orada. Aslında biraz da bizim hayatımız vardır o mısralarda. Bizi sükûnet dolu bir dünyaya, arınmaya ve durup kendimizi dinlemeye davet eder. Samimidir çünkü yaşadığı hayatın şiirini yazmıştır mısralarında. Ve şöyle mırıldanır bütün içtenliğiyle:

*Her akşamki yoluma koyulmuş gidiyorum.
Her akşamdan vücudum bu akşam daha yorgun.
Öyle istiyorum ki bu akşam biraz sükûn,
Bir cami eşiğine yatıversem diyorum*

*-Rabbim, şuracıkta sen bari gözlerimi yum!
Sen, bana en son kalan, ben senin en son kulun;
Bu akşam, artık seni anmayan İstanbul'un
Bomboş bir camiinde uyumak istiyorum.*

*Sonsuz sessizliğini dinlemek istiyorum.
Bilirim ki taşlığın bir döşek kadar ılık,
Sana az daha yakın yaşamak için artık,
Rabbim, ben yalnız zeytin ve ekmeğe istiyorum.*
(s.38)

Cemal Süreya onun için şöyle demişti: “Hep beyazı söyledi Ziya Osman Saba, hiç terlemedi şiirinde.” Çok erken denecek yaşlarda kaybettiğimiz şair, İstanbul'da kalmak için “kapıcı olmaya razıyım” diyecek kadar bu şehre âşıktı. Onun şiirlerinde Boğaziçi, Kızkulesi, İstanbul'un denizi, gemileri, minareleri, capcanlı durur. Aşağıdaki mısralarda olduğu gibi şiirinde denizin sesi ve meltemi adeta yüzünüze çarpar:

*Seni görüyorum yine İstanbul
Gözlerimle kucaklar gibi uzaktan
Minare minare, ev ev,
Yol, meydan.*

2 Mustafa Miyasoğlu, *Ziya Osman Saba*, MEB Yayınları, Ankara, 1987.

3 Mehmet Kaplan, *Cumhuriyet Devri Türk Şiiri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.

*Geliyor Boğaziçi'nden doğru
Bir iskeleden kalkan vapurun sesi,
Mavi sular üstünde yine
Bembeyaz Kızkulesi.*

...

*Bulut geçer üstünden,
Gemi gelir yanaşır
Bir eski türküdür, kulağıma fısıldar,
"İçi dolu çamaşır."*

*Gögünde tanıdım ayın on dördünü.
Kırlarında bilirim baharı,
Her şey içimde, her şey,
İstanbul yadigarı.*

*Bir daha görüyorum seni dünya gözüyle,
Göğün hep üstümde, havan ciğerlerimdedir.
Ey doğup yaşadığım yerde her taşını
Öpüp başıma koymak istediğim şehir! (s.116)*

Galatasaray Lisesi'nden sıra arkadaşları Cahit Sıtkı Tarancı ile. Burada başlayan dostlukları ömür boyu sürer. Birbirlerini pek çekemeyen edebiyat dünyasının şairlerine örnek olacak bir dostluk bu. İşte bu dostluğun meyvesi olarak Türk Edebiyatı "Ziya'ya mektuplar" adlı unutulmaz eseri kazanmıştır. O da "Düşümde gördüm Cahit'i" diye başlayan şiiriyle dostluğunun bir nişanesi olarak onu günlüne konuk ettiği gibi şiirine de konuk etmiştir. Bu dostluk şöyle dile gelir Ziya Osman Saba'nın şiirinde:

*Cahit bu, dayanamadı, boynuma atıldı.
Gözyaşlarını duydum yüzümde bir ara.
O, düşümde ağladı.
Bense uyandıktan sonra. (s.142)*

Gayet mütevazı, sıradan, doğal, ihtiraslardan uzak bir karakter yapısı yansır bize şiirlerinden. Çocukluk günlerine özlem duyar, zaman zaman içine düştüğü melankolik durum ve bu durumdan kurtulmak için Allah'a sığınır... Ev, onun yurdudur. Mutluluğun tezahür ettiği, geçmişi yaşatan, hayata tutunmamızı sağlayan bir mekân olarak karşımıza çıkar onun şiirlerinde ev.

*Bir yer düşünüyorum, yemyeşil,
Bilmem, neresinde yurdun?
Bir ev, günlük güneşlik,
Çiçekler içinde memnun.*

...

*Haydi çocuklar haydi,
Salıncakları kurun!
Başka dallarsa, eğilmiş;
Yemişlerimizden buyurun! (s.121)*

*Misakımilli sokağı! Senin
Esen rüzgar, yağan karını sevdim.
Camın önüne her oturuşta seyrettiğim,
Arnavut kaldırımlarını sevdim.*

*Bir çocukluk oyunu mu oynadık orada?
Sen gelin olmuştun, ben güvey.
Sen öyle güzel; ben daha genç,
Yepyeni, taptazeydi her şey. (s.126)*

*Bir yeşil yer bilirim ormanların içinde,
Bütün gün mavi bir gök, bir rüzgâr, akşam esen.
Dedikodusuz bir köy, herkes kendi içinde,
Bahçeli, küçük bir ev, kapıyı çalınca: sen! (s.28)*

Ölüm teması onun şiirlerinde diğer şairlerden çok daha farklı bir şekilde işlenmiştir. O, ölüm temasını işlerken Allah'a teslimiyet, yakarış içerisindedir, ölümlü barışıktır. Allah'ın merhametine sığınır, bir mümin tevekkülü vardır şiirinde. Ölümünden çekinmeyip ona dostça yaklaşır. Ölüm karşısında isyan yoktur, ümit ve bekleyişle ölüm korkusunu aşmak istemiştir.

*Nasıl öldü Ya Rabbim, nasıl öleceğiz!
Hangi sonsuz geceler, iklimler geçeceğiz,
Bundan sonra aynı gün aynı sofrada
Oturacak mıyız bir daha! (s.26)*

....

*Rabbim, nihayet sana itaat edeceğiz...
Artık ne kin, ne haset, ne de yaşamak hırsı,
Belki bir sabah vakti, belki gece yarısı,
Artık nefes almayı bırakıp gideceğiz... (s.27)*

*Geç kaldık, Ya Rab, geç kaldık!
Şu hayat işte, gök, dallar, gün,
Bizi sardı, Ya Rab, geç kaldık...
Bırakıp fazlasını ömrün
Koşup süikûnuna ermeye,
Koşup sana hesap vermeye,
Geç kaldık Ya Rab, geç kaldık... (s.58)*

